

PRANAS GENYS 1902 02 15–1952 08 26

Genių šeimos nuotrauka. Iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondo

Žemaičių muziejaus „Alka“ atidarymas. 1932 m. vasario 16 d. Iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondo

Pranas Genys per Šv. Roko atlaidus Palangoje. Iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondo

Paminklas Kalnėnų kaime. Iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondo

P. Genio paminklas prie Žemaičių muziejaus „Alka“. Aut. skulptorius Osvaldas Neniškis, pastatytas 1992 m. Iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fondo

Pranas Genys gimė 1902 m. vasario 15 (?) d. Kalnėnuose prie Telšių. Tokią gimimo datą jis 1938 m. nurodė savo autobiografijoje. Tėvai Adomas ir Marija valdė apie 50 ha ūkį, augino tris vaikus: sūnus Praną, Juozą ir dukterį Stasę. Pranas mokėsi Telšių pradinėje mokykloje, po to lankė Telšių „Saulės“ gimnaziją, kurią baigė 1924 m. ir įstojo į Kauno universitetą studijuoti lietuvių kalbą ir literatūrą. Tačiau nuo 1925 m. sausio 6 d. nebegalėjo lankyti paskaitų ir išvyko mokytojauti į Mažeikių aps. Vaikus mokė istorijos, dailės, lotynų ir lietuvių kalbų. Po pamokų vadovavo mokinių vaidybos būreliui, pats rašė pjeses, studijavo dramaturgiją, bendravo su saviveiklininkais ir profesionaliais aktorais, svajotojo įkurti žemaičių teatrą.

1926 m. jam teko mesti ir darbą, ir studijas – paaštrėjo dar gimnazijoje prasidėjusi liga – kojų paralyžius. Gydytojai konstatavo, kad jis, būdamas 24 metų, tapo visiškai nedarbingas. Netekęs mokytojo darbo ir vilties studijuoti universitete, grįžo į tėviškę ir čia gyveno iki 1931 m. Negalėjo vaikščioti, per kambarį judėjo su kėde. Vėliau tėvai jam nupirko dviratį vežimėlį „bėdą“, į kurį pakinkęs kumelaitę visą likusį gyvenimą važinėjo.

Šis laikotarpis P. Geniui buvo pats sunkiausias: reikėjo susitaikyti su likimo siūstų išbandymu, viską apmąstyti ir rasti išeitį. Savo gyvenimą P. Genys sugebėjo sutvarkyti taip, kad artimiesiems nebūtų našta: pagalbos reikėjo tik arkliai pakinkyti ir į vežimėlį išėsti. Važinėjo po apylinkes, bendravo su žmonėmis, domėjosi senienomis, liaudies kūryba, lankydavosi mokyklose, susitikdavo su gimnazistais, literatūros gerbėjais, susirašinėjo su redakcijomis, skaitė paskaitas. 1929 m. išleido pirmą eilėraščių knygą „Džiugo varpai“. 1935 m. Telšiuose išėjo antras P. Genio lyrikos rinkinys „Atnašavimai“.

Apie 1937 m. P. Genys pradėjo rašyti žemaitiškai. Ėmėsi telkti žemaičių rašytojų grupę, net buvo sumanęs įkurti atskirą žemaičių rašytojų draugiją. Pamažu kūrėsi vadinamasis Žemaičių rašytojų sambūris, jo iniciatyva 1938 m. išleista antologija „Žemaičiai“, kurioje pristatyta 15 autorių kūryba. Šioje antologijoje P. Genys paskelbė 11 savo eilėraščių.

1941 m. pabaigoje išėjo trečia P. Genio poezijos knyga „Rūpintojėliai“. Rainių kankinių metinėms jis sukūrė eilėraščių „Rainiai“, kuris buvo išspausdintas savaitraštyje „Žemaičių žemė“.

P. Genio gyvenimą ir veiklą lydėjo dvi mūzos – literatūra ir muziejininkystė.

Muziejinė medžiaga Telšiuose buvo renkama nuo 1922 m. Šie rinkiniai nebuvo sutvarkyti, prieinami visuomenėi. 1930 m. pabaigoje–1931 m. pradžioje iniciatyvos įkurti Telšiuose muziejų ėmėsi P. Genys. 1931 m. sausio 24 d. visuomenės klubo salėje įvyko Žemaičių senovės mėgėjų draugijos „Alka“ steigiamasis susirinkimas, kuriame buvo išrinkta penkių asmenų komisija draugijos įstatams parengti ir valdyba, kurios pirmininku tapo P. Genys. Draugijos veiklos tikslas buvo pažinti Žemaičių krašto praeitį ir dabartį, jo gamtą ir kultūrą, apsaugoti senovės liekanas, istorines vietas, kultūrinės vertybes. Savo veikla draugija siekė apimti ne tik Telšių, bet ir Tauragės, Raseinių, Kretingos apskritis. 1932 m. vasario 16 d. buvo iškilmingai atidarytas „Alkos“ muziejus.

1932-ieji buvo intensyvių paieškų metai. Surinkta daug eksponatų, kurie jau nebetilpo išnuomotose patalpose. Tų pačių metų spalio mėnesį muziejus persikėlė į didesnes patalpas.

Kelionės ir rūpesčiai pakenkė P. Genio sveikatai: priepuoliai kartojosi vis dažniau.

1934 m. P. Genys surengė ekspediciją į dar neišskirstytą Drobūkščių kaimą (Telšių aps.). Ši ekspedicija buvo naujas veiklos etapas muziejaus istorijoje. P. Genys rūpinosi archeologinių paminklų sauga, nes buvo prasidėjęs savavališkas archeologinių paminklų kasinėjimas. 1935 m. Kaune vykusiame trečiajame muziejų ir kraštotyros draugijų atstovų suvažiavime P. Genys skaitė pranešimą apie „Alkos“ draugijos ir muziejaus veiklą, siektiną muziejaus plėtrą.

P. Genys draugijos valdyboje išsakė siūlymą Telšiuose statyti naują erdvų muziejų. Po ilgų diskusijų ir svarstymų pasiūlymui buvo pritarta. Architektas Steponas Stulginskis suprojektavo muziejaus rūmus. 1936 m. rudenį Telšiuose ant Žaliojo kalnelio, vakariniame Masčio krante, buvo padėtas muziejaus kertinis akmuo. Žmonės statybą rėmė ne tik pinigais, bet ir medžiagomis. 1937 m. gruodžio 1 d. muziejus įsikėlė į kelis kambarius, nors statybos ir apdailos darbai tęsėsi iki pat 1941 m. pavasario. „Alkos“ muziejaus rūmai buvo vieninteliai tokie provincijoje.

1940-ieji Lietuvos istorijoje – pilni naujų įvykių ir neramumų metai. 1940 m. rudenį P. Genys kartu su komisija važinėjo po dvarus ir surašinėjo juose buvusias vertybes, kurios 1941 m. buvo suvežtos į muziejų vykdamas vyriausybės nurodymą – nacionalizuoti dvarų turtus.

1941 m. birželis buvo tragiškas: trėmimai, žudymai, holokaustas... P. Genys padėjo pabėgti iš geto ir muziejuje slėpė žydę Rūtą Gurvičaitę, jos brolių Jakovą ir jos draugę.

1943 m. rudenį „Alkoje“ jis suorganizavo dailininkų parodą, o 1944 m. surengė grafikos darbų parodą. 1944 m. fronto linija priartėjo prie Lietuvos ir P. Geniui vėl teko rūpintis eksponatų sauga, kad vertybės nebūtų išvežtos ar kitaip suniokotos.

1945 m. gruodžio mėnesį P. Genys buvo atleistas iš darbo muziejuje. Jam buvo įsakyta išvykti iš Telšių. Jis su nedideliu savo turteliu, vežimėliu ir žemaituku išvyko į Plungę.

Plungėje P. Genys išsinuomojo butą, gyveno iš invalido pensijos, ėmėsi fotografo darbo. Po kurio laiko ant Babrungo upės kranto pagal savo projektą pasistatė namelį su minimaliais patogumais. P. Genys ir vėl ėmėsi rinkti muziejinę medžiagą, svajotojo apie muziejaus Plungėje įkūrimą.

Tuo metu P. Genys savo kūrybos niekur nespausdino, nes apdainuoti „šviesių rytojų“ nenorėjo. Vyko trėmimai, partizaninis karas. Į Sibirą buvus ištremtas brolis Juozas, sesuo Stasė dalyvavo pasipriešinime, buvo suimta ir nuteista 25 metams. Pats P. Genys 1951 m. balandžio 28 d. buvo suimtas ir išvežtas į Klaipėdą. Tris mėnesius vyko tardymas. Kaip kaltinimo medžiaga buvo pateikta poezijos knyga „Rūpintojėliai“, laikraštyje „Žemaičių žemė“ spausdintas eilėraščių „Rainiai“, knygutė „Žemaičių kankiniai“, ryšiai su ginkluotu pogrindžiu, priklausymas Tautininkų partijai, Geležinio Vilko organizacijai. Nors P. Genys daug ką neigė, nuosprendis buvo rūstus – 25 metai kalėjimo, dar 5 metams atimtos politinės teisės, turto konfiskavimas. Prie bylos buvo pridėtas apdegęs „Rūpintojėlių“ egzempliorius.

1952 m. gegužės 16 d. jis buvo išvežtas į Šilutės Macikų lagerį, kur rugpjūčio 26 d. mirė. Mirties priežastis nežinoma. Sklido kalbos, kad jį nužudė lagerio kriminaliniai kaliniai, kiti spėjo, kad nepakėlęs patyčių nusižudė.